

SAMTAL OM INTEGRATIONSPROBLEMATIKEN

För att kommentera en dagsaktuell fråga så snabbt som möjligt har Svensk Tidskrift vid tidigare tillfällen tillgripit intervjumetoden. I anslutning till den pågående handelspolitiska debatten har därför sekr. LENA NORBERG ställt ett antal frågor till dir. LENNART BLOM, generalsekretäre inom Internationella Handelskammarens Svenska nationalkommitté och under många år aktiv inom Stockholms högern. Samtalet rör i första hand de rent ekonomiska aspekterna av integrationsproblematiken.

Den svenska debatten om en anknäytning till EEC har huvudsakligen rört sig i politiska termer, t. ex. om neutralitetsproblematiken. Partipolitiska skäl har därför medfört att olika läger "tolkat" såväl den svenska ekonomiens utveckling, som den ekonomiska integrationens omfattning, på helt olika sätt. Vilka fakta finns redovisade, som kan utgöra grund för fortsatta diskussioner?

— Debatten i Sverige om formerna för en ekonomisk integration för Sveriges del har under inte minst

den senaste tiden lidit av en viss brist på sakligt underlag och pålitliga utredningar. Framför allt inom kommerskollegium har dock förlöpande genomförts ett mycket förtjänstfullt utredningsarbete, då man bl. a. har följt upp och även ur svensk synpunkt analyserat utvecklingen inom EEC. Men när i somras frågan om en förnyelse av den svenska ansökan från 1961 blev aktuell, visade det sig trots allt att underlaget var otillräckligt. Det är en sak som nu håller på att repareras, och inom kort beräknas nytt utredningsmaterial komma fram, dels från statsdepartementen, som då berör flertalet av de aspekter som är aktuella för Sveriges del vid en anknäytning till EEC, dels från UD, såsom en specialutredning, angående neutralitetsproblematiken.

Emellertid tror jag att man skall vara på det klara med att oavsett vilket utredningsmaterial vi på hemmafronten kan åstadkomma, så kan några mera definitiva slutsatser knappast nås förrän man verkligen kommit in i ett reellt resonemang med kommissionstjänstemän på hög nivå i Bryssel.

Vilka slutsatser kan man dra av det senaste decenniets ekonomiska utveckling när det gäller att bedöma betydelsen för svenskt näringsliv och svensk levnadsstandard av en anslutning till EEC?

Under de första åren efter misslyckandet för snart tio år sedan att skapa ett stort västeuropeiskt frihandelsområde, vilket ju följdes av sextatsmarknadens uppbyggnad och EFTA:s tillkomst, blev de direkt mätbara effekterna på handelsutbytet inte så ogynnsamma som en del hade befarat. Handeln expanderade i stället allmänt. I all internationell handel finns emellertid en viss tröghetsfaktor, och denna innebär att man inte i första taget bryter gamla kontakter. Det tar för övrigt sin tid att bygga upp nya, som kan vara motiverade av exempelvis förändrade tullförhållanden. Dessutom är det i goda konjunkturen lättare att klara av de bekymmer, som en uppbyggnad av ekonomiska block medför för utomstående. Det är när konjunkturen stramas åt och tulldiskriminering fortsätter år efter år som situationen verkligen förvärras.

När man alltså i början på 60-talet ibland ville göra gällande att marknadssplittringen i Europa inte medförde några speciellt allvarliga konsekvenser för svenskt näringsliv misstog man sig beträffande tidsfaktorns betydelse. Redan vid EFTA:s tillkomst var det för övrigt ett uttalat syfte att befordra en snabb tillkomst av en enhetlig västeuropeisk marknad. Det föreföll

alltså ganska naturligt för exportörer och företagare, inte bara i Sverige utan också i andra eftaländer, att räkna med att man kanske snart skulle kunna få en uppgörelse med EEC, och att det alltså var väl värt att fortsätta sina exportansträngningar på dessa marknader. Genom den aktiviteten räknade man med att få utdelning senare, när tullmurarna tack vare en all-europeisk lösning brutits ner. Men sedan Storbritanniens försök att vinna en anknytning till europamarknaden misslyckats, genom general de Gaulles veto, började effekterna avspeglade sig i handelsstatistiken, och marknadssplittringen i Europa kom att framstå som ett allvarligt problem. Sverige klarade dock sin utrikeshandel jämförelsevis bra, tack vare den gemensamma nordiska marknaden som realiserades inom ramen för EFTA och tack vare lättnaderna på den stora brittiska marknaden. Vi har således under senare år haft en mycket gynnsam utveckling av vår eftahandel. Den har varit ömsesidig, särskilt när det gäller Norden, och idag framstår Sverige, Danmark och Norge, jämte Finland, som nära nog en integrerad marknad. Det skulle vara utomordentligt allvarligt för samtliga parter om denna enhetliga marknad skulle splittras. — Parallellt med detta steg alltså tullarna kring sextatsmarknaden i de länder som är speciellt intressanta ur svensk synvinkel, Västtyskland i första hand.

Denna välkända handelspolitiska bild bör kompletteras med påpekan- det, att exportindustrien för närva- rande har speciella bekymmer med den interna kostnadsinflationen. Riksbankschefen Åsbrink uttalade för några år sedan, att så länge våra konkurrentländer förde sam- ma lättsinniga politik som vi själ- va, kunde väl saken pasera men att krisen skulle komma om vår infla- tionstakt blev snabbare. Det är just den situationen som inträffat un- der de senaste två åren. Förutsätt- ningarna för svensk utrikeshandel har radikalt försämrats, och vi har i allt större utsträckning tvingats bedriva en export som många gång- er icke är lönsam, men där man ändå söker hålla sig kvar på mark- naderna i förhoppning om att det skall komma ljusare tider.

Vid den stora näringslivskonfe- rensen i Åtvidaberg för någon må- nad sedan, EKO 67, belystes det klart med siffror hur denna ut- veckling accentuerats under sena- re år. Intressanta upplysningar, ba- serade på färska enkäter, gav vid handen att svensk industri i ökad utsträckning under de senaste 4—5 åren etablerat verksamheter utom- lands, särskilt inom EEC. Nära 200 000 människor är sysselsatta i svenska industrier och vissa andra svenska företag utomlands — att jämföra med cirka 1 miljon arbets- tagare i motsvarande kategorier i Sverige. Detta är nu i och för sig inte något man har anledning att vara speciellt oroad över, då det i

praktiken inte leder till att "ar- betstillfällena försvinner ur landet" utan i stället till en specialisering som gör att detta lilla land — på grundval av en god hemmaindusti och värdefull know-how — lyckas någorlunda hålla sig kvar på ut- landsmarknaderna. På litet längre sikt är dock risken uppenbar, att svensk industri vid en fortsatt "iso- lering" från europamarknaden kan komma att tvingas göra utlandsin- vesteringar, som eljest icke skulle ha varit motiverade från företags- ekonomisk synpunkt.

Vad som emellertid förefaller mig ofta förbises i hela resonemanget om betydelsen för vårt näringsliv av en nära anslutning till de sex är att problemet ingalunda är be- gränsat till en fråga om tullar utan att det rör sig om den dynamik, som en stormarknad innebär, och som vi kan avstängas från. Det sä- ger sig självt att ett företag som verkar inom en ekonomisk union, som EEC, med en gemensam yttre tullmur och en stor gemensam hemmamarknad på inemot 200 milj. människor drar stora förde- lar av den specialiseringen och av det rationella utnyttjandet av re- surserna, inte minst i fråga om forskning och utvecklingsarbete, som en sådan marknad möjliggör. Att få till stånd olika former av li- censavtal och andra samarbetsav- tal över gränserna mellan svenska företag och deras närmaste bransch- kolleger är trots allt en komplice- rad sak. Risken för ett högindu-

strialiserat land av Sveriges typ att ligga utanför en sådan blockbildning som EEC är särskilt stor ur denna speciella synvinkel.

Det har gjorts gällande att den relativa tillbakagången i vår handel med EEC, särskilt med Västtyskland, nästan uteslutande skulle bero på konjunkturedgången.

—Man kan knappast dra säkra slutsatser av statistiska uppgifter, som avser mycket korta perioder; ser man utvecklingen över en något längre period, finner man att konjunkturavmattningen inte till mer än en mindre del kan vara orsaken till de aktuella bekymren för svensk export på europamarknaden.

I detta sammanhang kanske man kan erinra om att Storbritannien, som ju är den enda stormakten i EFTA, inte varit någon idealisk kompanjon sett ur de övriga medlemmarnas synvinkel. Importavgiften var exempelvis ett klart brott mot Stockholms-konventionen och den ekonomiska krisen i Storbritannien är ett orosmoment för hela EFTA.

För Sveriges del kan man med stöd av handelsstatistiken fastslå — sett över en längre period och med hänsynstagande till tillfälliga störningar hos våra viktigaste handelspartners och i vår egna interna ekonomi — att vi påtagligt drabbats av handelssplittningen i Europa redan nu, och att den mycket betydelsefulla kompensation vi fått ge-

nom den nordiska marknadens tillkomst är den egentliga ljusglimten.

På vissa håll har man ifrågasatt om integrationen inom EEC alls haft den höga takt, man satt som sitt mål, och som allmänt förmodas i dagens handelsdiskussion i Sverige. Är EEC verkligen en så stor framgång, att vår ekonomi allvarligt äventyras om vi ställs utanför europamarknaden?

Om EEC kan man med någon överdrift säga att det är en organisation som gått från klarhet till klarhet via den ena krisen mer spektakulära än den andra. (För övrigt i motsats till EFTA som bortsett från de brittiska övertrampen knappast haft några kriser, men vars framsteg ju är begränsade och väsentligen hänför sig till tullsänkningssidan.) General de Gaulle har genom sitt motstånd mot överstatlighet uppnått, att Bryssel-kommisionen icke gjort så snabba framsteg som de mer hängivna federalisterna hoppades. Därför skall man dock inte tro att samarbetet inom EEC på något sätt gått i baklås. Man bör komma ihåg att den mångtusenhövdade byråkratien i Bryssel successivt sammansmältes till en allt effektivare administration, som på rent sakliga grunder så småningom kommer att lyckas vinna gehör för den ena efter den andra av de åtgärder som ter sig nödvändiga om en effektivt fungerande ekonomisk union skall komma till stånd. Man kan alltså säga att även om takten i framstegen inte

varit vad optimisterna trodde så är det som redan uppnåtts trots allt utomordentligt imponerande. Hur snabbt de fortsatta framstegen kan komma beror ju mest på den politiska utvecklingen, vad som kommer att ske "efter de Gaulle".

Kan den tulldiskriminering vi utsätts för inom sexstatsmarknaden på ett avgörande sätt mildras av Kennedy-rondens tullsänkingsöverenskommelser?

— Det är givet att tullsänkningarna inom EEC får en gynnsam effekt för vår export, men man skall vara på det klara med att Kennedy-rondens tullsänkningar inte kommer att vara fullt genomförda förrän vid början av år 1972, och att mycket hinner hända på den tiden. Sänkningarna är visserligen inte oväsentliga på många för svensk industri viktiga avsnitt, men tullmuren kommer även efter tullreduktionernas slutliga genomförande att vara en besvärlig barriär för åtskillig svensk exportindustri.

Det har efter den förhållandevis framgångsrika tullsänkingsomgången i GATT (Kennedy-ronden) från många håll påpekats att man nu genom direkta tullsänkningar uppnått vad som står att vinna. Blir det inte mycket svårt att riva ner de skydd för skilda hemmamarknadsindustrier, som alljämt finns i skilda GATT-länder?

— Inrikespolitiska skäl gör att många regeringar vill skydda sina industrier. Man har allt mer börjat observera de s. k. icketariffära handelshindren, dvs. alla de upptänkliga olika åtgärder genom vilka ad-

ministrationerna och myndigheterna kan ge industrier i sina egna länder ett indirekt skydd: standardiseringsbestämmelser, tullvärdeberäkningsbestämmelser, överdrivna anspråk på dokumentation etc. Frågorna studeras sedan lång tid tillbaka i de internationella ekonomiska organisationerna, och Internationella Handelskammaren har för den enskilda sektorns del nyligen beslutat att med förnyad kraft ta itu med dessa problem. Svårigheterna är dock stora.

Det handelspolitiska läget i Västeuropa är idag ovisst. Hur kommer situationen för Sveriges del att se ut om bara England, eller EFTA-länderna förutom England, eller rent av samtliga EFTA-länder utom Sverige inlemmas i EEC?

— Det finns givetvis olika alternativ, som från ekonomisk synpunkt är mer eller mindre ogynnsamma för Sverige. Det som så gott som alla är ense om är ju närmast en självklarhet, nämligen att en anslutning till EEC för Englands, Danmarks och Norges del, men med Sverige utanför, skulle ställa Sverige inför en utomordentligt allvarlig situation. Förutsättningen är då att Sverige skulle tvingas acceptera EEC:s tullmur, rakt igenom Norden. Till detta kommer att Danmark och Norge successivt skulle integrera sin näringspolitik och sin ekonomiska politik med en ländergrupp i vilken Sverige icke skulle ingå. Ett alternativ som inte vore lika besvärande vore en anslutning

enbart av England, men detta får väl anses ganska osannolikt. Vad som däremot enligt min mening kanske borde aktualiseras något mera, både i utredningssammanhang och i den allmänna debatten, är vad man brukar kalla nordisk "Alleingang", dvs. att Sverige, Norge och Danmark får en anslutning till EEC, i ena eller andra formen, och att samtidigt en tillfredsställande lösning uppnås för Finlands del, medan i detta fall Storbritannien skulle komma att stå utanför, då väsentligen av politiska skäl. Detta är naturligtvis en klart sämre lösning än en allmän sammanlagning av de bägge blocken, men den är ett alternativ som inte får förbises.

I vad mån kan Sverige genom ökat handelsutbyte och ökade exportansträngningar på USA, öststaterna och u-länderna kompensera sig för utrikeshandelsförluster beroende på marknadssplittringen i Europa?

— En annan "riskfördelning" av den svenska utrikeshandeln, vilket alltså skulle innebära att en minskad andel av vår utrikeshandel är koncentrerad till de båda blocken EEC och EFTA, kan ha sina förde-

lar men är givetvis inte så alldeles lätt att genomföra. Den amerikanska marknaden är svårbearbetad och speciellt krävande. Några av våra stora stabiliserade exportföretag, t. ex. Volvo, har haft betydande framgångar som avspeglats på ett mycket glädjande sätt i vår handelsstatistik. Trots allt förefaller det som om sådana stora framgångar närmast måste bli undantag.

Öststatshandeln är mycket intressant och ökar i betydelse, men för den gäller det andra ovisshetsmoment; utrikeshandel med statshandelsländer är inte underkastad samma lagar som den friare handeln i Västeuropa och Nordamerika, och centrala beslut i öststatsekonomierna kan ofta leda till snabba kastningar som gör mera långsiktiga investeringar i försäljning och upparbetande av marknader tämligen osäkra. Vad slutligen u-landssidan beträffar finns där visserligen en stor latent marknad, men det är knappast realistiskt att räkna med att Sverige i någon nämnvärd utsträckning skall lyckas att under överskådlig tid där finna compensation för förluster på grund av marknadssplittringen i Europa.